Landsvirkjun

Háaleitisbraut 68
103 Reykjavik · Iceland
landsvirkjun.is

landsvirkjun@lv.is
Sími/Tel: +354 515 90 00
Fax: +354 515 90 07

Umhverfis- og auðlindaráðuneytið
Skuggasundi 1
Bt. Steinars Kaldal
101 Reykjavík
steinar.kaldal@uar.is

Reykjavík, 29.4.2019
Tilvísun vor: M-2018-294/ 00.11

Efni: **Verkefni nefndar um stofnun þjóðgarðs á miðhálendinu – S-111/2019**

Vísað er til máls nr. S-111/2019 í Samráðsgátt stjórnvalda þar sem óskað er eftir athugasemdum við textadrög þriðja verkefnis þverpólitískrar nefndar sem vinnur að stofnun þjóðgarðs á miðhálendi Íslands: Tillögur að helstu áherslum í stjórnunar- og verndaráætlun. Í umsögninni verður vísað til þess sem draganna. Landsvirkjun hefur kynnt sér þau gögn sem birt hafa verið í samráðsgáttinni og þakkar tækifæri til að koma að sjónarmiðum fyrirtækisins í þessu efni.

Umhverfisstofnun gaf í síðasta mánuði (mars 2019) út Handbók um stjórnun friðlýstra svæða í umsjón Umhverfisstofnunar [1]. Í handbókinni er m.a. fjallað um gerð stjórnunar- og verndaráætlana, gerð vöktunaráætlunar, svæðisskiptingu o.fl. Landsvirkjun hvetur nefndina til að byggja eftir því sem kostur er á handbókinni og þeirri aðferðafræði sem þar er gert ráð fyrir þegar tillögur um áherslur í stjórnunar- og verndaráætlun eru mótaðar. Rétt er þó að vekja athygli á að í þessu máli þyrftu Atvinnu- og nýsköpunarráðuneytið, Orkustofnun og Landsvirkjun að vera í hópi mögulegra samráðaðila (sjá bls. 26-27) vegna mikilla hagsmuna á miðhálendinu. Jafnframt er bent á að bæði Orkustofnun og Landsvirkjun hafa stundað umfangsmiklar rannsóknir á svæðinu sem ætla má að geti komið að miklu gagni svo sem við að meta grunnástand þeirra verðmæta sem ætlunin er að vernda með stofnun þjóðgarðs, mat á verndargildi og afmörkun svæða í verndarflokka, gerð vöktunaráætlunar o.fl. Landsvirkjun ítrekar vilja til samstarfs við nefndina og boð um að veita henni aðgang að gögnum sem fyrirtækið hefur aflað vegna þessa samanber umsögn fyrirtækisins til nefndarinnar dags. 20. desember sl.

Landsvirkjun ítrekar sömuleiðis að þau orkumannvirki sem eru á miðhálendinu hafa gríðarlega þjóðhagslega þýðingu. Á svæðinu eru vatnsmiðlanir fyrir níu aflstöðvar fyrirtækisins sem anna um tveimur þriðju hlutum af orkuþörf landsmanna. Fimm af aflstöðvunum eru á svæðinu auk flutningsmannvirkja í eigu Landsnets. Öll þessi starfsemi er því afar mikilvæg fyrir raforkukerfi landsins og orkuöryggi. Það vekur athygli að orkulindir og nýting þeirrar auðlindar er ekki nefnd í drögunum. Nauðsynlegt er að skipulag svæðisins, afmörkun þess í verndarsvæði og stjórnunar- og verndaráætlunin geri ráð fyrir að orkulindir á svæðinu verði nýttar áfram. Mikilvægt er að stjórnunar- og verndaráætlunin taki mið af þjóðhagslegri þýðingu orkumannvirkja á svæðinu og tryggi áframhaldandi rekstur og viðhald þeirra, sem og að hægt verði að sinna endurbótum um langa framtíð. Til að vinna við gerð stjórnunar- og verndaráætlunar sé markviss þurfa markmið með verndun að vera skýr. Það þarf að vera ljóst hvað er verið að friða á einstökum svæðum, hvers vegna, hvernig svæðið er afmarkað, hvaða nýting má vera á hverju svæði o.s.frv. Þegar

[1] https://ust.is/library/Skrar/Einstaklingar/Nattura/Verndaraaetlanir/i-vinnslu/HandbókMars2019.pdf

þetta liggur fyrir þarf að staðfesta grunnástand varðandi þau verðmæti sem ætlunin er að vernda þannig að hægt sé að gera vöktunaráætlun til að fylgjast með þeim þáttum og í framhaldi af því aðgerðaáætlun bæði til að verja verðmætin og eins bregðast við ef með þarf. Vinna við mat á verndargildi, afmörkun svæða og hvernig einstök svæði verða nýtt er skammt á veg komin , en nauðsynlegt er að þetta liggi fyrir áður en ákvörðun um verndun er tekin og meginlínur stjórnunar- og verndaráætlunar lagðar.

Í drögunum eru talin upp þau meginatriði sem stjórnunar- og verndunaráætlun þarf að fela í sér. Sum þessi atriði eru bæði nokkuð óljós og almenn. Landsvirkjun telur að úr því þurfi að bæta. Þannig þyrfti að vera skýrt að áætlunin eigi meðal annars að taka til:

- Markmiða með stofnun þjóðgarðs.
- Verndargilda bæði náttúru- og menningarminja og verndarflokka á svæðinu í heild og sem og á minni svæðum innan þess.
- Lýsingar – stöðu þekkingar – á svæðinu, rannsókna sem þarf til að bæta úr þar sem þörf er á, aðgerða sem þarf að ráðast í til að tryggja vernd náttúru- og menningarminja, hvaða vöktun þurfi að tryggja til að markmið náist.
- Lagalegs og stjórnsýslulegs ramma sem verndunin og áætlunin byggir á.
- Leiðarljós sem þjóðgarðurinn þarf að fylgja varðandi framkvæmdir o.fl.
- Leiðarljós um hvaða starfsemi verði heimil á einstökum svæðum.
- Hvernig staðið verður að veitingu leyfa til starfsemi á svæðinu.
- Leiðarljósa fyrir aðila sem nú eru með starfsemi á svæðinu eða sækja um leyfi til að verða með starfsemi innan svæðisins og takmarkana sem kann að þurfa að setja starfseminni.
- Nytja landbúnaðar, veiða, útvistar og ferðaþjónustu.
- Heimilda til framkvæmda og efnistöku.
- Heimilda innlendra og erlendra aðila til rannsókna.
- Innviðauppbyggingar.
- Fræðslu og upplýsingamála, meðal annars um nýtingu á svæðinu, þ.m.t. nýtingu orkulindanna.
- Samgangna inn á og innan svæðisins, þ.m.t. reglna fyrir umferð og heimild til að dvelja á svæðinu.
- Umhverfismála, s.s. meðhöndlunar úrgangs, hreinsunar skólps frá dvalarstöðum, geymslu á og umferðar með jarðefnaeldsneyti, aðrar mengunarvarnir, aðgerða á sviði loftslagsmála, o.s.frv.
- Öryggismála.
- Landvörslu.

Varðandi framsetningu stjórnunar- og verndaráætlunar kemur fram í drögunum að nefndin telji eftirfarandi atriði mikilvæg:

- að áætlunin verði skýr og myndræn í framsetningu,
- að textaumfjöllun verði einföld og hnitmiðuð,
- að áætlunin verði þróuð og unnið eftir henni í miklu og nánu samráði þeirra aðila sem eiga hagsmuna að gæta í tengslum við þjóðgarðinn.

Landsvirkjun tekur undir að mikilvægt er að stjórnunar- og verndaráætlun verði skýr og hnitmiðuð, en bendir á að auk þeirra aðila sem fara með stjórn á svæðinu er hún grundvallar plagg fyrir alla aðila sem eru með eða koma til með að vera með starfsemi á svæðinu. Í henni þarf því að vera fjallað um alla þætti sem skipta máli fyrir þessa aðila, sbr. upptalningu hér að ofan. Hugsanlega mætti birta útdrátt úr henni og setja hann fram með þeim hætti sem fram kemur í drögunum, en það er ekki fullnægjandi fyrir rekstraraðila. Eins og áður hefur komið fram á Landsvirkjun fjölmörg mannvirki á svæðinu sem hafa mikla þjóðhagslega þýðingu og væntir

fyrirtækið því þess með vísun til þess sem fram kemur í drögunum að haft verði mikið og náið samstarf við fyrirtækið við gerð áætlunarinnar.

Í töflu 1 í drögunum eru tillögur að aðalatriðum eða helstu áherslur í stjórnunar- og verndaráætlun miðhálendisþjóðgarðs. Landsvirkjun telur með vísan þess sem að framan segir að fjalla þurfi ítarlegar um verndargildi, þörf á að bæta þekkingu á náttúrufari, menningarminjum o.fl., skilgreina hvaða þættir á að vernda sérstaklega og ákveða verndarflokka. Á grundvelli þessa þarf að gera aðgerðaáætlun, vöktunaráætlun og viðbragðsáætlun ef eitthvað fer úrskeiðis. Gott gæti verið að hafa einskonar mælaborð til að fylgjast með breytingum. Undir liðnum upplýsingar þyrfti að bæta við gerð korta og upplýsingaefnis, sem nauðsynlegt er að vinna til að þjóðgarður geti staðið undir nafni. Landsvirkjun er tilbúin bæði til að veita aðgang að efni sem fyrirtækið ræður yfir og veita upplýsingar í því efni. Í umsögn til nefndarinnar dags. 20. desember sl. var bent á viðhorfskannanir sem fyrirtækið hefur látið gera meðal innlendra og erlendra ferðamanna. Þessar kannanir sýna að endurnýjanleg orka og nýting hennar er hluti af jákvæðri ímynd Íslands hjá erlendum ferðamönnum og að jafnvel á mannvirkjasvæðum á hálendinu upplifir stór meirihluti þeirra svæðin hvoru tveggja sem náttúruleg og sem víðerni. Landsvirkjun telur eðlilegt að nýtingu endurnýjanlegrar orku á miðhálendinu verði gerð skil í upplýsingagjöf og er reiðubúin til að koma með öflugum hætti að því.

Í kaflanum ATVINNUSTEFNA kemur fram að atvinnustefna þarf að vera fullmótuð og skýr áður en þjóðgarður tekur til starfa. Eins og ítrekað hefur verið bent á í þessari umsögn er miðhálendið gríðarlega mikilvægt fyrir raforkumálin og þjóðarhag. Það þarf að endurspeglast í áherslum í stjórnunar- og verndaráætlun miðhálendisþjóðgarðs. Þar þarf að fjalla um rekstur núverandi virkjana og eins hvaða skilyrði nýjar virkjanir og aðrar framkvæmdir þurfa að uppfylla. Nefna má að mannvirkjagerð hefur tekið miklum breytingum og tækninýjungar og aðrar mótvægisaðgerðir geta dregið úr áhrifum á náttúrufar og verndargildi.

Í kaflanum NYTJARÉTTUR Á HÁLENDINU kemur fram að brýnt sé að tilkoma hálendisþjóðgarðs skerði ekki sjálfbærar hefðbundnar nytjar og að viðhaldið verði réttindum sem nú þegar eru tryggð í þjóðlendum fyrir aðila sem stunda atvinnurekstur eða kunna að hafa áform um slíkt. Þó ekki sé minnst á nýtingu orkulindanna eða orkumál í drögunum lítur Landsvirkjun svo á að starfsemi fyrirtækisins falli undir þetta, enda er nýtingin sjálfbær og meira en hálf öld liðin frá því að elstu mannvirkin voru gerð. Brýnt að ekki verði hróflað við réttindum til nýtingar orkulinda og mannvirkja á svæðinu.

Í kaflanum SAMGÖNGUR Á HÁLENDINU kemur fram að nefndin telji eðlilegt að stjórnunar- og verndaráætlun útiloki ekki athafnir tengdum efnistöku tengdum samgöngumannvirkjum, t.d. efnistöku og að hægt verði að nýta áfram efnistökustaði í nærumhverfi þeirra mannvirkja. Landsvirkjun væntir þess að sama eigi við um orkumannvirki. Til að lágmarka umhverfisáhrif verði efni vegna viðhalds og endurnýjunar mannvirkja sótt á nærsvæði mannvirkjanna ef kostur er á.

Að framan hefur verið bent á ýmis atriði sem Landsvirkjun telur mikilvægt að horft verði til við gerð stjórnunar- og verndaráætlunar ef áform um stofnun þjóðgarðs á miðhálendinu ganga eftir. Landsvirkjun er reiðubúin til að skýra þau sjónarmið sem fram koma nánar eftir því sem þörf er á og eiga fund með nefndinni eða fulltrúum hennar.

Virðingarfyllst

Ragna Árnadóttir

Ragna Árnadóttir
aðstoðarforstjóri